

УДК 323.21
ББК 66.5

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ У ТЕКСТАХ ОПОЗИЦІЙНИХ ПОЛІТИКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Л. І. Гураль

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
тел. +380505801981; e-mail: liubomyr.hural@gmail.com*

У контексті трансформаційних процесів України гостро піднімаються питання ціннісних орієнтирів, політичних цінностей та політичної культури загалом різних політичних акторів. Зокрема, це відноситься до політичної еліти та політичних лідерів. У науковому та повсякденному життєх частіше акумулюється бачення ціннісних характеристик, яким має відповідати той чи інший політичний лідер. Стаття присвячена спробі висвітлення ціннісних орієнтирів у текстах (автобіографях, щоденниках, есе, статтях тощо) таких опозиційних політиків ХХ століття, як Магатма Ганді, Нельсон Мандела, В'ячеслав Чорновіл і Левко Лук'яненко.

Ключові слова: *політичні цінності, ціннісні орієнтири, політична культура, демократія, права людини.*

Політичні цінності виконують роль орієнтирів у складному світі політики, визначають її сенс і зміст. Їх можна розглядати як основу, на котрій формуються принципи політичної діяльності, пріоритети політичної культури та особливості політичної системи і суспільства в цілому. Політичні цінності зумовлюють ефективне функціонування політичного режиму, вони також є основним чинником і джерелом інституціоналізації політичної влади. Вивченням та дослідженням політичних цінностей займається політична аксіологія. Політична аксіологія є особливою сферою наукового пошуку, основною метою якої стає з'ясування змісту політичних цінностей, їх взаємозв'язку та ієрархічної структури, ролі та місця цінностей у сучасній політичній практиці [11].

Політичним цінностям у науковому доробку присвятили увагу багато зарубіжних та вітчизняних вчених (як політичних так наук, так і, наприклад, соціологічних, культурних чи вчених-правників). Зокрема, серед світових мислителів, науковців цю тему досліджували такі знанні вчені як І. Кант, Г. Гегель, М. Вебер, Т. Парсонс, Р. Мертон, В. Дільтей, О. Шпенглер, А. Тоїнбі, П. Сорокін, Є. Баталов, О. Башкірова, Д. Белл, Є. Вятр, С. Ліпсет, В. Мілановський, В. Нойман, О. Панарін, Т. Парсонс, Д. Пауелл, Д. Рікман, У. Розенбаум, С. Уайт, М. Фіннемор, Л. Халман.

Дослідження вітчизняних напрацювань з цієї теми, пов'язане перед усім з такими вченими як Ю. Розенфельд П. Федорук В. Андрущенко, І. Алексеєнко, О. Бабкіна, В. Бебик, М. Бойченко, І. Варзар, М. Головатий, Н. Жабінець, В. Козьма, В. Кремень, Л. Лясота, М. Михальченко, А. Мороз, М. Остапенко, В. Ребкало, Ю. Щербакова та ін.

Мета статті є висвітлення ціннісних орієнтирів у текстах опозиційно-політичних діячів ХХ століття.

Аксіологічні підходи до осмислення політики вперше з'являються у працях філософів Стародавнього Сходу та античної Греції. Зокрема, Конфуцій указував на три головні цінності держави: економічну стабільність, військову могутність та політичну довіру. З цих трьох складових, на його думку, найголовнішою є цінність політичної довіри [3, с. 221-222].

Розгляд людини крізь призму релігійних поглядів, окреслений за доби Середньовіччя, спричинив виникнення відповідної системи цінностей, в основу якої покладено ціннісний догматизм, віру та визнання істинності, верховенства Закону Божого над потребами та інтересами окремої особистості. Аксіологія тут певним чином розчиняється в теології.

З настанням епохи Відродження особистість, її внутрішнє багатство та гідність стають в один ряд з істиною, добром та красою. Більш того, людина визначається центральним пунктом системи цінностей, її правомірним носієм.

Кардинальна зміна уявлень про політичні цінності спостерігається у працях Ф. Бекона. Мислитель починає остаточно відокремлювати політичні цінності на основі принципу «воля – закон». Саме за допомогою цього принципу політичні цінності дістають своє функціональне визначення в політичних відносинах. Тепер не воля, яка постійно межує зі сваволею, як у Макіавеллі, а закон (прийнятий на захист від несправедливості) став регулятивним підґрунтям, з огляду на яке визначаються дії політичного поля відносин [3, с. 223].

Якісно новим етапом у підході до проблеми політичних цінностей стали ідеї Т. Гоббса, який спробував раціонально обґрунтувати необхідність появи цінностей.

Аксіологічні підходи до осмислення державного буття є стрижневими й у теоріях та концепціях провідних мислителів від епохи Просвітництва до кінця ХІХ ст. У цей період відбувається ціннісне зміщення від державоцентризму до розуміння людини (її прав і свобод) як найважливішої цінності та сенсу існування держави. Так, Ш.Л. Монтеск'є досліджував, за яких умов політична система забезпечує необхідний мінімум людських свобод, при цьому вважав справедливість найвищою цінністю в політиці. Виходячи з цього, Монтеск'є визначав форми правління через міру моральності, яку несе в собі політична діяльність [3, с. 224].

XIX ст. стало підготовкою до формування цілісної самостійної аксіологічної теорії, зокрема й стосовно визначення політичних цінностей. Застосовуючи аксіологічний підхід до дослідження політики, політичні цінності доцільно розглядати в контексті економічних, релігійних, правових та інших типів цінностей. У зв'язку з цим слід звернути увагу на аналіз цінностей, який здійснив М. Вебер. На його думку, завдання соціальних наук – дати причинне пояснення і розуміння соціальних дій людей в їх конкретних історичних контекстах [3, с. 225].

Процес модернізації викликав до життя ціннісну парадигму постматеріального суспільства, основу якої становлять цінності інформаційного суспільства, екологічні, гуманістичні, християнські загальнолюдські цінності. Еволюцію методологічного осмислення концепції політичних цінностей – від цінностей соціально-економічного характеру до постмодерністських цінностей – можна простежити в роботах Р. Інглехарта, в яких він показав вплив культурних норм і цінностей як основних елементів політичної культури на функціонування політики. Відомі західні фахівці з теорії постіндустріального суспільства і футурології XX ст. системно досліджують цінності постіндустріального соціуму (А. Маквей, С. Гантінгтон, Д. Белл, О. Тоффлер, Ф. Фукуяма).

Виокремлення політичних цінностей серед безлічі соціальних пов'язане із специфікою явищ, які вони відтворюють, а саме з політикою, політичними процесами, узагалі зі сферою політичного. Сукупність політичних цінностей створює певну систему, яка виступає однією з ключових ланок політичних відносин суспільства і втілюється у комплексі його політичних інститутів.

Сучасна політична наука визначає політичні цінності як «об'єкти, явища, ідеї, процеси політичного життя та їх властивості, до яких людина ставиться як до задовольняючих її соціальні потреби, інтереси і які залучає до сфери своєї життєдіяльності» [12 с. 54].

Політологічний енциклопедичний словник дає таку дефініцію: «об'єкти, явища, ідеї, процеси політичного життя та їх властивості, до яких людина ставиться як до таких, що задовольняють її соціальні потреби, інтереси і які вона залучає у сферу своєї життєдіяльності» [9].

Також ПЕС наголошує, що політичні цінності є невід'ємною частиною політичної культури суспільства і віддзеркалюються в політичній свідомості людей.

Можна сказати, що політичні цінності – це узагальнені уявлення, які постають як політичні ідеали, основоположні принципи політичного мислення, які є ідеальними критеріями оцінки й орієнтації суб'єктів у політичній діяльності. Політичні цінності є продуктом політичного досвіду конкретного суспільства, тому вони відрізняються від суспільства до суспільства. Вони є відносними, оскільки залежать від умов життєдіяльності конкретної соціальної спільноти, які схильні до різних змін. За

такого підходу політичні цінності включають переваги відносно свободи, рівності, порядку тощо.

«Політичні цінності», в такому сенсі відносяться до основних переконань і передбачень не тільки щодо політики і політичної діяльності, але й щодо належного ставлення держави до приватної діяльності, особливо економічної діяльності. Зв'язки з економічною діяльністю підпадають під рубрику політичних цінностей і розглядаються при обговоренні проблем державного управління, оскільки зростає державна відповідальність в сфері регулювання бізнесу та виробництва.

Тобто, політичні цінності це не тільки ідеали, але й чітко описані норми, узаконені і, яких необхідно дотримуватися.

Політичні цінності характеризуються трьома ознаками: 1) реалізація їх можлива лише в ході спільних дій (зусиль) людей; 2) активний характер впливу на всі сторони і механізми державної влади; 3) мають безпосередній зв'язок із єдиним інтересом соціальної спільності [3].

Фундаментальне підґрунтя політичних цінностей полягає, як не дивно, поза межами політики та тяжіє до найґрунтовніших сфер буття: моралі, релігій і економіки. Але все одно, системи цінностей екстраполюються звідти в політичну сферу, де вони набувають форми і практичної реалізації.

Людська цивілізація розвивається шляхом урізноманітнення й вдосконалення різних моделей суспільно-політичного процесу. А сьогодні предметне поле політології як науки розширюється, що стимулює розроблення нових методів пізнання. Хорошим прикладом цього є дослідження певних явищ крізь призму політичної культури та політичних цінностей. Про це ми мовитимемо далі.

Політичні цінності тісно переплітаються з іншим політологічним явищем – політичною культурою. Загалом, політичні цінності є невід'ємним атрибутом політичної культури. Саме тому слід детальніше розглянути взаємозв'язок цим понять. Про що і йтиметься далі. Але спершу, потрібно дати теоретичний аналіз самому поняттю «політична культура».

Як відомо, політична культура – це сукупність соціально-психологічних настанов, цінностей і зразків поведінки соціальних верств, окремих громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою. Політична культура охоплює рівень знань та уявлень про політику, емоційне ставлення до неї, що мотивує політичну поведінку громадян; сукупність цінностей, знань, ставлень, орієнтації того чи іншого соціального суб'єкту, що фіксує рівень розвитку їх політичної свідомості, політичної діяльності і поведінки [10, с. 45].

Політичну культуру та політичні цінності насамперед пов'язує загальною функцією першої, яка у своїй основі має на меті захист політичних

цінностей, котрі відповідають вимогам соціального прогресу, демократії, гуманізму (захист прав і свобод людини тощо).

Отже, цінності є мотиваційним базисом політичної культури, їх руйнування часто переживається людиною як особиста трагедія, а в масштабах суспільства ці процеси можуть призвести до духовної катастрофи. Коли це відбувається, колишня політична культура перестає бути авторитетною інстанцією, яка спроможна регулювати поведінку людей, і в суспільстві починається інтенсивний пошук іншої системи цінностей і політичних орієнтацій. Аналіз наукових джерел дає підстави віднести до цінностей політичної культури демократію, політичну свободу, політичну участь, соціальну відповідальність, соціальну справедливість, політичні права людини та їх гарантії. Зазначені політичні цінності можуть розглядатися і як політичний ідеал, тобто те, чого суспільство ще повинно досягти у своєму розвитку [4, с. 83-84].

До політичних цінностей також можна віднести наступні цінності: рівність, справедливість, демократія, свобода, безпека, держава, етатизм, патерналізм, мир й ін. Політичні цінності – це соціально-політичні ідеали (свобода, справедливість, рівність й ін.) і політичні явища, відображені у свідомості (держава, безпека, етатизм тощо). Однак, для кожного суб'єкта політичного життя коло значимих політичних явищ буде різним.

Саме на вищеописаних цінностях базується спроба проаналізувати творчі доробки (автобіографії, щоденники, есе, статті, тощо) Магатми Ганді, Нельсона Мандели, Левка Лук'яненка та В'ячеслава Чорновола.

На ціннісні орієнтири, політичну культуру і культуру загалом Ганді впливали найрізноманітніші фактори. При чому вони впливали на нього впродовж усього його життя. До основних таких факторів можна віднести: культурні та побутові традиції сім'ї Ганді (наприклад, одруження у десять років тощо); постійні релігійні пошуки та дослідження різних релігій (що дозволило молодому Ганді розширити власну світоглядну картину світу та краще розуміти певні процеси); постійне навчання та практика юриспруденції, подорожі у Британію та Південною Африкою.

Загалом, у біографії Магатми Ганді варто виокремити певні ключові події, котрі на пряму вплинули на його систему цінностей та подальше становлення як політичного та громадського діяча. Мова йде про англо-бурську війну, поширення епідемії чорної чуми, зулуське повстання. Англо-бурська війна і особливо зулуське повстання навпаки заставило Ганді переглянути свої попередні позиції та життєвий досвід. Загалом, зулуське повстання для Ганді запам'яталася не як війна, а як полювання на людей: «Це, власне, була не війна, а полювання на людей, такою була не тільки моя думка, а й думка багатьох англійців, з якими мені доводилося розмовляти. Чути щоранку, як в селах, населених не-

винними людьми, тріщали, як хлопавки, солдатські гвинтівки, і жити в цій атмосфері було тяжким випробуванням» [2].

Саме ці події стали, як вважаємо, каталізатором для створення одного з ключових понять у діяльності та житті Ганді – сатьяграхи. Іншими словами тактики ненасильного спротиву. Саме вона є вагомою цінністю, яку виробив та якої дотримувався Магатма все своє життя. Також ненасильницький спротив до сьогодні має свій відгук у політичному житті світу.

Неймовірно є цікавими думки і бачення Магатми Ганді щодо держави, та суспільної організації. Ці поняття також попали під вплив сатьяграхи. А оскільки держава – це також політична цінність, варто говорити і писати про те, як її бачив сам Ганді. Найкраще свої політичні погляди на державу та суспільство Ганді описав у праці «Гінд Сварадж».

Будь-яка держава на його думку – це наслідок (неминучий) розвитку цивілізації. Вона заснована на насильстві та орієнтована на збільшення матеріальних благ. Держава в його баченні – це безликий апарат насильства, відчужений від суспільства, поневолив і експлуатує її створила суспільство: «Держава являє насильство в концентрованій і організованій формі. У людини є душа, але оскільки держава - бездушна машина, воно ніколи не може бути відокремлене від насильства, якому вона зобов'язана самим своїм існуванням»[1]. Ганді визнає, що прояв насильства неминуче там, де наявна будь-яка форма громадської організації: «... Людина не може повністю звільнитися від хімса. Поки він член суспільства, він не може не брати участь в хімса, яку породжує саме існування суспільства» [1].

Саме тому Ганді створює власне ідеальне бачення держави – ненасильницької, заснованої на основі ненасильницького суспільстві.

Для нього ідеальне ненасильницьке суспільство, полягає в тому, що воно повноцінно функціонує без будь-якого державного регулювання. Це бездержавне саморегулююче суспільство, освічена анархія, де кожен буде своїм власним правителем, і своїм правлінням не порушуватиме правління іншого.

Загалом, ключовою ідеєю політичної діяльності Ганді є ненасильство. Саме у його відсутності він вбачав найбільші проблеми кожної держави окремо та усіх країн разом взятих. Звідси і його ідеали – ненасильницька держава та союз держав, яким керує ненасильницький уряд.

Віддана боротьба за свободу свого народу дозволила Нельсону Манделі увійти до когорти найвизначніших постатей сучасної історії. Цьому політик присвятив усе своє життя, яке безхмарним аж ніяк не назвеш. А вершиною його боротьби та випробувань стало президенство в оновленій демократичній, вільній від апартеїду Південно-Африканській Республіці.

«Я не можу з точністю вказати, коли саме я сполітизувався й усвідомив, що присвячу своє життя визвольній боротьбі. Бути чорношкірим африканцем у Південній Африці означає бути втягненим у політику від моменту народження, визнає людина це чи ні. Африканська дитина народжується у лікарні лише для «африканців», її відвозять додому в автобусі «лише для африканців», вони живе в районі «лише для африканців», їздить потягами «лише для африканців» [8, с. 90].

Подальший розвиток ціннісних орієнтацій Мандели у політичній сфері, їх розвиток, становлення та трансформація був пов'язаний з такими надзвичайно важливими подіями у житті Нельсона, як: вступ та діяльність у Африканському Національному Конгресі (скорочено АНК); діяльність у Лізі молоді та Народному конгресі; життя та діяльність у підпіллі, діяльність у МК («Умконто ве Сізве» («Спис нації»)); 27-річне ув'язнення; звільнення та активна участь у політичному житті ПАР.

До підпілля, а пізніше і свого ув'язнення Нельсон Мандела вся його діяльність та ціннісна парадигма зводилася до «компанії непокори». Апогеєм цього безумовно можна вважати запровадження Народним конгресом «Хартії свободи» до створення якої безпосередньо долучився Мандела, яка стала чудовим орієнтиром для подальшої визвольної боротьби.

Саме у цьому документі можна прослідкувати такі ціннісні орієнтири Нельсона Мандели, як демократія, права людини, справедливість, рівність, свобода і так далі. Це чудово відображено у преамбулі цього документу:

«Ми, люди Південної Африки, оголошуємо перед усією нашою країною та світом:

- що Південна Африка належить усім, хто в ній живе, чорним і білим, і що жодний уряд не може справедливо претендувати на владу, якщо він не спирається на волю людей;

- що форма уряду, заснована на несправедливості та нерівності, позбавила наших людей природного права на землю, свободу й мир...» [8, с. 158-159].

Під час підпілля Нельсон Мандела не забував і про просвітницьку діяльність простих людей та членів своєї організації. Він вважав, що знання історії, політично-світових основ мають обов'язково допомогти у справі визволення.

Ключовими аспектами світоглядної та політичної діяльності Нельсона Мандели були незламна віра у демократичне майбутнє країни та народу, життя без утисків громадян та інших негативних речей. Саме це, на думку Мандели, гальмує розвиток будь-якої. Також слід відзначити відстоювання прав людини та громадянина, присвята всього себе для однієї цілі, завжди пошук максимально вигідних компромісів.

У ціннісній парадигмі погляди Левка Лук'яненка не завжди були однакові і це потрібно обов'язково врахувати та зрозуміти. Наприклад, у 50-х роках минулого століття, коли молодий Левко повернувся з дому, він вирішив присвятити своє життя визволенню України. Спонукало його до цього те, що будучи вдома він бачив українські реалії середини ХХ століття (нужда, приниження тощо). Так і було ним прийнято рішення боротися за незалежність України.

Для досягнення цієї мети потрібно було дійти до вершин влади у державі. А оскільки при вдалі була компартія, потрібно було просуватися партійною лінією. Також необхідно було здобути вищу освіту. Тому Левко Лук'яненко у 1951-1953 роках вступає до комсомолу, а також на юридичний факультет Московського університету. Вів тоді активне громадське життя, але вже 1957 призупиняє діяльність, зрозумівши що обрав не той шлях. Роком пізніше Лук'яненко вирішує у досягненні питань незалежності орієнтуватися на підпільну боротьбу. [5].

За це, як показала історія, він дуже серйозно поплатився. Звісно, мовиться про створення підпільної партії УРСС (Українська робітничо-селянська спілка).

Програмові документи УРСС викривали обмеження Української РСР у політичній та економічній сферах. Ще одним аспектом цих документів було те, що їх автори (переважно Лук'яненко) вважали, що для нормального розвитку українства та його державності Україна повинна вийти зі складу СРСР.

При цьому методи, якими керувалася організація, були агітація та пропаганда, а завдання, як писав Лук'яненко: «полягає у підготовці народу до нового масового руху за національну свободу».

«Важлива перемога, але ще важливіший фактор боротьби: доки нація бореться, у ній пульсує кров – вона живе. І якщо не сьогодні, то завтра вона неодмінно здобуде собі волю», – з такими переконаннями Левко Григорович розпочинав свою правозахисну діяльність [5, с. 12].

Рух цей повинен бути абсолютно мирний, про що також записано в програмових документах УРСС: «Методи досягнення нашої мети мирні, конституційні...» [5].

А тепер про наступні цінності, на які варто звернути увагу. Зокрема, про права людини та демократію. Якщо аналізувати ці два поняття у життєвому та творчому шляхах Левка Лук'яненка, то вони йдуть майже паралельно, якщо взагалі не паралельні, і пов'язані із діяльністю Української Гельсінської Спілки. До неї Левко Лук'яненко вступив одразу після повернення з в'язниці 1976 року. Такі погляди Лук'яненка можна простежити, прочитавши його слова з інтерв'ю для порталу «Збруч»: «...в 1975-1976 році просування демократії – це була боротьба за розширення свободи слова для того, щоби ми отримали можливість звернутися до мільйонів із питанням про нашу державну незалежність» [6].

Ці фрагменти чітко пояснюють і акцентують те, що ми хотіли дізнатися про погляд Лук'яненка на права людини та демократію крізь призму ціннісних орієнтирів.

Досить цікавими та вартими уваги в контексті дослідження статті є думки Лук'яненка щодо зміни поглядів та уявлень. Тобто, тих елементів, які утворюють політичну культуру людини, народу, нації, країни.

«Погляди народу та його світосприйняття змінюються вельми повільно. Революційних стрибків тут не буває. Політичні обставини можуть змінюватися за день, тиждень. Але світогляд змінюється під впливом нової інформації та нових знань, які людина набуває роками й роками» [7, с.19].

«Українці зовсім не пасивні в індивідуальних пошуках шляхів і засобів виживання, але пасивні в суспільно-політичній діяльності, конкретніше – у ставленні до влади. Нам важко організуватися й діяти організовано» [7, с. 54].

Загалом, якщо говорити про українську державність з поглядів Левка Лук'яненка, то впливають такі висновки: ми фізично здобули незалежність, самостійність, але морально та психологічно не змогли подолати кайдани залежності від попередніх ідей. На думку, Лук'яненка, у цьому винна влада, котра не змогла, на зорі нашого самостійного шляху, прищепити народу національну, українську ідею. Це чудово відображено у наступних рядках, які написав сам Лук'яненко:

«Упродовж 1990-1991 роках Україна здійснила мирну національну-визвольну революцію, в якій розв'язала два найбільших національних завдання: вийшла з-під влади Москви і проголосила незалежність України, пододала комуністичну диктатуру і встановила демократичний лад. Проте національному організму не вистачило сил замінити колоніальну адміністрацію патріотичною владою...» [7, с. 9].

Тепер про бачення В'ячеславом Чорноволом України – як держави. Тут його погляди трішки співпадають з поглядами Левка Лук'яненка. Україна повинна бути демократичною, вільною та незалежною: «Моє становище цілком ясне: я виступаю за незалежну, соціалістичну та демократичну Україну» [13, с. 370]. Тему демократизації України кінця 80-х років Чорновіл також не оминув. Ось як він про це каже у інтерв'ю журналу «Дзвін»: «Звичайно, чим більше демократії тим, легше кожному організмові розправити суглоби. Зрештою навіть офіціози фіксують це піднесення» [13, с. 393].

У цьому ж інтерв'ю Чорновіл намагається дати прогноз щодо майбутніх демократичних процесів: «Усе, на жаль, залежить від ситуації на горі, у вищих ешелонах партійної влади. У нас ще не вироблено політичного механізму демократії, який гарантував би незворотність хоча б тих половинчастих демократизаційних процесів, що почалися в СРСР» [13, с. 393-394]. А зараз йтиметься про діяльність В'ячеслава Чорновола

на зорі незалежності України. Можна сказати, що весь попередній період (мається на увазі дисидентський), що Чорновіл, що Лук'яненко готували себе до того, щоб стати народними лідерами своєї країни, за яку вони так пристрасно боролися.

У період 1990-1992 рр. продовжує притримуватися поглядів, які поступово формувалися у нього впродовж усього життя. Ці погляди, як завше, крутилися навколо розбудови демократичної держави. А розпочав цю розбудову, чи точніше, якщо брати тодішні реалії – перебудову Чорновіл з Львівщини. Саме там у 90-му році на місцевих виборах вперше перемогли демократичні сили, тому логічно, що із Західної України розпочинається завершальний етап боротьби В'ячеслава Чорновола за незалежність. Цей етап також дуже цікавий для нас, адже розкриває ще у повнішій мірі ті ціннісні орієнтири, якими керувався В'ячеслав у своїй діяльності та житті.

А почнемо знову таки з поглядів на державний устрій майбутньої України. На думку В'ячеслава Чорновола найкращим устроєм для України буде – федерація. Саме федерація дозволить Україні найкраще розвиватися: «Я взагалі виступаю за федералізм, хоча й дістаю за це гулі – мене звинувачують у тому, що я хочу розвалити Україну. А я певен, що саме федералізм з'єднає Україну... Головна моя ідея – не тримати силою, а максимально розвивати місцеве самоврядування...» [14, с. 71]. Загалом В'ячеслав Чорновіл рішуче та оптимістично взяв курс на демократизацію та антикомунізацію країни (спершу на основі Львівської області)

Ціннісний світ Чорновола складають рішучість, здоровий оптимізм, але в той же час В'ячеслав і реально дивився на всі події, що відбувалися у країні. Це надзвичайно потужна перевага людини у ролі політика чи державного, громадського діяча. На підтвердження цих слів можна прочитати уривок Чорновола з одного інтерв'ю, де він порівнює (чи то пак протиставляє) себе з Дон Кіхотом: «Герой Сервантеса справді позитивний, але ні-ні, я – не Дон Кіхот. Той був рожевим мрійником. Якби я був Дон Кіхотом, то робив би рік тому те, що роблю зараз.. Але потрібно все робити поступово... Ми настільки це можемо, ловимо ту хвилю, щоб на ній просунути вперед. Дон Кіхот боровся з вітряками, уважаючи їх своїми ворогами. Ми конкретно знаємо з ким боремося. З корумпованою чиновницькою братією, засиллям компартії, яке ми практично зліквідували» [14, с. 219-220].

Перейдемо до розуміння В'ячеславом Чорновола поняття демократії (яке належить до політичних цінностей, а звідти і до ціннісних орієнтирів). Навіть у цьому питанні Чорновіл проявив себе як унікальний, блискучий та передовий мислитель. Ось що ми знаходимо на цю тему у сьомому томі зібрання його творів: «Хотілося б застерегти наші політичні організації від спроби сліпо копіювати соціально-політичну стру-

ктуру країн східної демократії. Демократія без суспільного та економічного фундаменту – це фікція, декларація, гола ідея. А спроба насильно примусити жити людей за ідею – це і є більшовизм як методика.

Я б визначив ситуацію так: є сучасний стан суспільства, як вихідна позиція, є кінцева мета – побудова цивілізаційної, незалежної держави, гідного члена світової співдружності і шлях, який ми повинні пройти від першого до другого. І на цьому шляху нам не допоможуть ніякі партії, ніякі копії, ніякі аналоги. У нас є власний історичний досвід, є традиції національної виробничої, побутової, духовної культури. Є історичні святині, ідеали, підтверджені історією уклад життя [14, с. 331].

Найкраще політичні цінності та ціннісний аспект В'ячеслава Чорновола також проявилися у передвиборчих президентських гонках. У житті Чорновола це ще був один етап, який показав всього його і його досвід з позитивної сторони. Балотуючись у президенти України Чорноволу не приходилося нічого видумувати, не приходилося й пристосовуватися до українських реалій, адже його програма та агітація увібрала весь попередній досвід В'ячеслава. Все те, чим він жив більше 30-х років.

Ось які пункти були у програмі В'ячеслава Чорновола, як кандидата на пост президента України: «В'ячеслав Чорновіл переконаний: головне завдання президента об'єднання всього народу України, навколо побудови української незалежної держави та відкритого громадянського суспільства. В. Чорновіл вважає, що розбудова української держави можлива тільки шляхом еволюції на основі комплексних соціально-економічних та суспільно-політичних реформ, найвищою цінністю яких повинна бути свобода та процвітання кожного громадянина України: У вільній державі – вільні громадяни у економічній сфері.

Головним завданням президента є формування нової соціально-орієнтованої ринкового зразка економіки суверенної України, яка забезпечує максимальну підприємницьку свободу громадянам, відкриває можливості для неї ширшої реалізації творчого потенціалу людини, гарантує гідний людини рівень життя та постійне його підвищення» [14, с. 373].

Підсумовуючи, можна сказати, що для таких опозиційних діячів як Ганді, Мандела, Лук'яненко та Чорновіл характерні наступні ціннісні орієнтири: демократія, держава, права людини та громадянина, рівність, активна політична участь тощо.

Література

1. Gandhi M. Hind Swaraj or Indian Home Rule [Електронний ресурс] / Mohandas Gandhi – Режим доступу: http://www.mkgandhi.org/ebks/hind_swaraj.pdf.
2. Ганді М. Моє життя [Електронний ресурс] / Магатма Ганді. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: https://royallib.com/read/gandi_mohandas/moya_gizn.html#0.

3. Жеребятнікова І.В. Політична аксіологія: генеза та нові орієнтири дослідження / І.В. Жеребятнікова // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2014. – №1. – С. 218-230.
4. Кострюков С.В. Цінності політичної культури [Електронний ресурс] / С.В. Кострюков. – 2012. – Режим доступу: <http://ir.nmu.org.ua/jspui/bitstream/123456789/3508/1/81-85.pdf>.
5. Лук'яненко Л.Г. До історії Української Гельсинської спілки / Л.Г. Лук'яненко. – К.: Фенікс, 2010. – 320 с.
6. Лук'яненко Л.Г. Національний інтерес – це найвищий інтерес: інтерв'ю [Електронний ресурс] / Л.Г. Лук'яненко // Інтернет-портал «Збруч». – 2017. – Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/65584>
7. Лук'яненко Л.Г. Незнищеність / Л.Г. Лук'яненко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. – 136 с.
8. Мандела Н. Довгий шлях до свободи / Нельсон Мандела. – К: Наш Формат, 2015. – 528 с.
9. Політологічний енциклопедичний словник / ред.-упоряд. В.П. Горбатенко; ред.: Ю.С. Шемшученко, В.Д. Бабакін. – 2-е вид.: доп. і перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
10. Поліщук І.А. Поняття та структура політичної культури [Електронний ресурс] / І.А. Поліщук. – 2009. – Режим доступу: goo.gl/DAoDfm
11. Розенфельд Ю.М. Політичні цінності / Ю.М. Розенфельд, Л.М. Герасіна, Н.П. Осипова. – Х: Право, 2001. – 398 с.
12. Семенченко Ф.Г. Політичні цінності у системі політичних відносин / Ф.Г. Семенченко. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – №98. – С. 53-57.
13. Чорновіл В.М. Твори у 10-ти томах. Т.6 / В.М. Чорновіл. – К.: Смолоскип, 2008. – 1052 с.
14. Чорновіл В.М. Твори у 10-ти томах. Т.7 / В.М. Чорновіл. – К.: Смолоскип, 2011. – 1080 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 20. 03. 2018 р.

*Рекомендовано до друку д. політ. н., професором **Монолатієм І. С.**,
д. політ. н., професором **Гоном М. М.** (Рівне)*

VALUES IN TEXTS OPPOSITION POLITICS OF XX CENTURY

L. I. Hural

*Vasyl Stefanyk Precarpathian National Unaversity
Ivano-Frankivsk, st. Shevchenka, 57
tel. +380505801981; e-mail liubomyr.hural@gmail.com*

The article is devoted to the attempt to highlight the value orientations of opposition politicians of the twentieth century. In this article analyzes the texts of Gandhi, Mandela, Lukyanenko, Chornovil. In this article used texts like «Hind Swaraj or Indian Home Rule», «My Life» by Gandhi, Long Walk to Freedom» by Nelson Mandela, «Indestructibility», «To the history of the UHG» by Lukyanenko, «Works in 10 volumes» by Chornovil. Political values are closely intertwined with another political science phenomenon - political culture. In general, political values are an inalienable attribute of political culture. That is why we should consider more closely the interconnection of these concepts. The next values can also be attributed to political values: equality, justice, democracy, freedom, security, state, statistics, paternalism, world, etc. Political values are social-political ideals (freedom, justice, equality, etc.). And political phenomena reflected in the mind (state, security, statistics, etc.). However, for every subject of political life, the range of significant political phenomena will be different. It is for the above-mentioned purposes that attempts to analyze creative works (autobiographies, diaries, essays, articles, etc.) by Magatti Gandhi, Nelson Mandela, Levka Lukyanenko and Vyacheslav Chornovil.

Key words: *political values, value orientations, political culture, democracy, human rights.*